

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA KATTA VA
TAYYORLOV GURUHLARIDA GEOMETRIK SHAKLLAR HAQIDAGI
TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISH**

*Samarqand Davlat Pedagogika
Instituti dotsenti **E.M.Mardonov**
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 1-bosqich magistranti
Turobova Gulmira O'ktamqizi
gulmirashukrullayeva4@gmail.com*

Annotatsiya

Ushbu ishda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta va tayyorlov guruhlarida tarbiyalanuvchilarda geometrik shakllar haqidagi tasavvurlarni shakllantirish masalalari yoritilgan. Bolalarni asosiy geometrik shakllar, ularning xossalari va belgilari bilan tanishtirishning ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash, fazoviy tasavvur va boshlang'ich matematik bilimlarni rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali metod va usullar tahlil qilinadi. Mazkur material maktabgacha ta'lim tarbiyachilari va mutaxassislari uchun amaliy ahamiyatga ega.

Аннотация

В данной работе рассматриваются особенности формирования представлений о геометрических фигурах у детей старшего и подготовительного возрастов в организациях дошкольного образования. Раскрывается значение ознакомления детей с основными геометрическими формами, их свойствами и признаками в процессе познавательного развития. Особое внимание уделяется методам и приёмам обучения, направленным на развитие логического мышления, пространственного воображения и математических представлений у дошкольников. Материал может быть использован воспитателями и специалистами дошкольного образования в практической деятельности.

Annotatsiya

This paper examines the process of forming children's understanding of geometric shapes in senior and preparatory groups of preschool educational institutions. It highlights the importance of introducing basic geometric figures, their properties, and characteristics in the development of cognitive skills. Special attention is given to teaching methods and techniques that promote logical thinking, spatial imagination, and elementary mathematical concepts among preschool children. The material can be useful for preschool teachers and specialists in early childhood education

Kalit soʻzlar: Katta guruh, elementar matematik tasavvurlar, maktabgacha ta'lim, mantiqiy fikrlash, didaktik oʻyinlar, miqdor va sanoq, geometrik shakllar, fazoviy tasavvurlar, vaqt tushunchasi, kattalik, oʻlchash koʻnikmalari, koʻrgazmalilik, maktabga tayyorgarlik, individual yondashuv, aqliy rivojlanish, interfaol metodlar.

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimi bolani har tomonlama rivojlantirish, uning intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy salohiyatini shakllantirishda muhim bosqich hisoblanadi. Ayniqsa, matematik tasavvurlarni, jumladan geometrik shakllar haqidagi bilimlarni shakllantirish bolaning mantiqiy tafakkuri, fazoviy tasavvuri va kuzatuvchanligini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Katta va tayyorlov guruhlarida geometrik shakllarni oʻrgatish maktab ta'limiga puxta tayyorgarlikning muhim omillaridan biridir.

Geometrik shakllar haqidagi tasavvurlarni shakllantirishning ahamiyati Geometrik shakllar bilan tanishish bolalarda:

- fazoviy tafakkurni rivojlantiradi;
- predmetlarning shakli, hajmi va tuzilishini anglashga yordam beradi;
- solishtirish, tahlil qilish, umumlashtirish kabi aqliy amallarni shakllantiradi;
- nutq boyligini oshiradi;
- matematik bilimlarni oʻzlashtirishga zamin yaratadi.

Katta va tayyorlov guruh yoshidagi bolalar atrof-muhitni ongli idrok eta boshlaydilar, shu sababli geometrik shakllarni oʻrgatishda ularning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish zarur.

Katta guruhda geometrik shakllarni oʻrgatish mazmuni Katta guruhda bolalar quyidagi asosiy geometrik shakllar bilan tanishtiriladi:

- doira;
- kvadrat;
- uchburchak;
- toʻgʻri toʻrtburchak;
- oval.

Bu bosqichda bolalar shakllarni:

- koʻrinishi boʻyicha farqlash;
- nomlash;
- atrofdagi buyumlardan topish;
- bir-biri bilan solishtirishni oʻrganadilar.

Masalan, tarbiyachi bolalarga: “Qaysi shakl dumaloq?”, “Qaysi shaklning burchaklari bor?” kabi savollar orqali ularning fikrlash faoliyatini faollashtiradi.

Shuningdek, rangli karton, konstruktiv o'yinchoqlar, mozaikalar yordamida mashg'ulotlar olib boriladi.

Tayyorlov guruhida geometrik tasavvurlarni chuqurlashtirish

Tayyorlov guruhida geometrik shakllar haqidagi bilimlar yanada kengaytiriladi va shakllarning chuqurlashtiriladi. Bolalar tomonlari va burchaklari sonini aniqlash shakllarni qismlarga ajratish va qayta birlashtirish murakkab shakllarni oddiy shakllardan tuzish; fazoda joylashuvini aniqlash (ustida, ostida, yonida, ichida) kabi ko'nikmalarga ega bo'ladilar. Bu bosqichda bolalar maktab matematikasiga tayyorlanadi. Masalan, kvadrat va to'g'ri to'rtburchakning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash, uchburchaklarning turlarini ko'rsatish orqali ularning tahliliy tafakkuri rivojlantiriladi.

Geometrik shakllarni o'rgatishda qo'llaniladigan metodlar Geometrik tasavvurlarni shakllantirishda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- **Ko'rgazmali metod** – maketlar, kartochkalar, o'yinchoqlar orqali;
- **Amaliy metod** – shakllarni kesish, yopishtirish, chizish;
- **O'yin metodi** – didaktik va harakatli o'yinlar;
- **Savol-javob metodi** – bolalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish.

Masalan, "Qaysi shaklni top?" o'yini, "Shakllardan rasm tuz" topshiriqlari bolalarda qiziqish uyg'otadi va bilimlarni mustahkamlaydi.

Geometrik shakllarni kundalik hayot bilan bog'lash

Bolalarda geometrik tasavvurlarni mustahkamlash uchun ularni kundalik hayot bilan bog'lash muhim. Maktabgacha yosh davri bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirishning muhim bosqichi hisoblanadi. Ayniqsa, katta va tayyorlov guruhlarida geometrik shakllar haqidagi bilimlarni rivojlantirish bolalarning keyingi ta'lim bosqichlariga tayyorlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Geometrik shakllar orqali bolalarda atrof-muhitni idrok etish, buyumlarning shakli, hajmi va joylashuvini anglash qobiliyati shakllanadi. Geometrik shakllar bilan tanishtirish jarayonida doira, kvadrat, uchburchak, to'rtburchak, oval kabi asosiy shakllar o'rgatiladi. Bolalarga ushbu shakllarning o'ziga xos xususiyatlari, o'xshash va farqli jihatlari sodda va tushunarli misollar orqali tushuntiriladi. Amaliy mashg'ulotlar, didaktik o'yinlar va ko'rgazmali vositalardan foydalanish bolalarning bilimlarni mustahkamlashiga yordam beradi. Katta va tayyorlov guruhlarida geometrik shakllarni o'rgatishda interfaol metodlardan foydalanish samarali natija beradi. Masalan, konstruktiv o'yinlar, shakllardan turli buyumlar yasash, guruhlash va taqqoslash mashqlari bolalarning mantiqiy fikrlash va fazoviy tasavvurini rivojlantiradi. Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bolalarda qiziqishni oshirib, ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishga imkon yaratadi.

Geometrik shakllar haqidagi tasavvurlarni shakllantirish jarayonida tarbiyachining roli alohida ahamiyatga ega. Tarbiyachi bolalarning yosh va individual

xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini rejalashtirishi, har bir bolaning faol ishtirokini ta'minlashi lozim. Natijada bolalarda mustaqil fikrlash, kuzatish va xulosa chiqarish ko'nikmalari rivojlanadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta va tayyorlov guruhlarida geometrik shakllar haqidagi tasavvurlarni shakllantirish bolalarning umumiy intellektual rivojlanishiga, matematik savodxonligiga va maktab ta'limiga muvaffaqiyatli moslashuviga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta va tayyorlov guruhlarida geometrik shakllar haqidagi tasavvurlarni shakllantirish bolaning intellektual rivojida muhim o'rin tutadi. To'g'ri tanlangan metod va vositalar orqali bolalarda matematik fikrlash, fazoviy tasavvur va mantiqiy tafakkur rivojlanadi. Bu esa ularning maktab ta'limiga muvaffaqiyatli tayyorlanishini ta'minlaydi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining katta va tayyorlov guruhlarida geometrik shakllar haqidagi tasavvurlarni shakllantirish bolalarning aqliy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Geometrik shakllarni o'rganish orqali bolalarda mantiqiy fikrlash, fazoviy tasavvur, taqqoslash va tahlil qilish ko'nikmalari rivojlanadi. Ta'lim jarayonida ko'rgazmali vositalar, didaktik o'yinlar va interfaol metodlardan samarali foydalanish bolalarning bilimlarni oson va mustahkam o'zlashtirishiga yordam beradi. Tarbiyachining to'g'ri yondashuvi va bolalarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda tashkil etilgan mashg'ulotlar natijasida bolalar geometrik shakllarni farqlash, nomlash va amaliyotda qo'llashni o'rganadilar. Natijada, geometrik shakllar haqidagi bilimlar bolalarning maktab ta'limiga puxta tayyorlanishiga hamda umumiy matematik savodxonligining oshishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – T.: Maktabgacha ta'lim vazirligi (Takomillashtirilgan nashr).
2. Mirziyoyev Sh.M. "Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz". –Toshkent: O'zbekiston, 2016 yil
3. Sodiqova Sh.A. "Maktabgacha pedagogika". – T.: "Tafakkur bo'stoni", 2013.
4. E.M. Mardanov. "Matematik tasavvurlarni shakllantirish nazariyasi va metodikasi". –Samarqand, 2021 yil.
5. I.S. Isroilov, E.M. Mardanov, Q. Ostonov. "Matematika". –Samarqand, 2019 yil.
6. E.M. Mardanov, Q. Ostonov. "Matematik mantiq". –Samarqand, 2018 yil
7. Jumaboyeva N.M. "Bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish metodikasi". (O'quv qo'llanma) – T.: "Innovatsiya-Ziyo", 2020
8. Nurmatov Sh. "Maktabgacha ta'limda matematik o'yinlar". – T.: "O'qituvchi".
9. Bikbayeva N.U. "Matematika o'rgatish metodikasi". – T.: "O'qituvchi".
10. Montessori M. "Mening metodim". (Sensor rivojlanish va geometrik shakllar bo'limi).